

*Воеутко Н. Ю.,
завідувач кафедри грецької мови та перекладу
Маріупольського державного університету*

ДО ПИТАННЯ РЕДАГУВАННЯ ПЕРЕКЛАДІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Анотація. У статті проаналізовано дослідження сучасних українських перекладознавців, присвячені редагуванню перекладів. Окреслено підходи до вивчення й вирішення проблеми редагування відтворених текстів у вітчизняній лінгвістиці.

Ключові слова: переклад, редагування, редагування перекладу, види редагування, норма, перекладацька норма.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси у світі активізують потребу в продуктах перекладацької діяльності, а отже, підвищується попит у грамотному редагуванні перекладів. Редагування – поняття багатоаспектне: різновид професійної діяльності; система професійних дій виконавця, залученого до цього процесу; творчість; послідовне виконання рутинних операцій, спрямованих на вдосконалення твору. Однак саме редакційно-видавнича підготовка перекладних видань уважається однією з найскладніших, адже потребує від редактора додаткової підготовленості в галузі перекладознавства. Як зазначає В.В. Губарець, «тільки в поєднанні таланту перекладача і таланту редактора з'являється досконало відтворений текст, який із вдячністю сприйме читач» [1, с. 8]. Отже, засвоєння й застосування перекладачами прийомів редагування дає змогу підвищити якість кінцевого продукту їхньої професійної діяльності й підвищити ефективність подальшої редакційно-видавничої підготовки перекладених текстів. Усвідомлення важливості й необхідності створення розгалуженої теоретичної системи та практичної бази методів і прийомів редагування перекладів сприяє розвитку цього напрямку в сучасному українському перекладознавстві.

Фундаментом сучасного українського перекладознавства для побудови нових українських перекладознавчих студій можна вважати доробок В.В. Коптілова [2], який зумів узагальнити дослідження попередніх епох, зокрема аналіз перекладу, що проводили І.Я. Франко та М.К. Зеров, етапи перекладу, які визначали Іван Кулик та О.М. Фінкель, стилізацію, на яку свого часу вказував В.М. Державін, і запропонувати дослідження нового типу, спрямовані не від літературного твору до мови, а від лінгвістики, структури мови до конкретного літературного вжитку. Розроблена В.В. Коптіловим класифікація галузей перекладознавства та перелік його завдань стали початком розроблення його в розгалужену систему знань [3].

За роки незалежності перекладознавство в Україні просували досвідчені науковці, розвиваючи всі його галузі, працюючи на межі з іншими науками. Увагу сучасних дослідників привертають питання адекватності й точності перекладу; проблеми перекладу різних типів текстів, лексики, граматичних конструкцій і пов'язаних із цим перекладацьких прийомів (І.С. Бик [4], І.А. Батіна [5], Т.І. Іваніна [6] та інші). Вивчення цих питань створює базу для системної роботи над помилками й неточностями перекладу, що сприяє виникненню на межі перекладознавства, порівняльної лінгвістики, стилістики,

психології, журналістики та видавничої справи самостійного напрямку – редагування перекладів (М.С. Зарицький [7]). Дослідники розглядають редагування відтворених текстів (тобто перекладів) як один із аспектів редакційно-видавничої справи (В.В. Губарець [1], О.В. Ребрій [8], М.С. Тимошик [9; 10; 11], Д.В. Міронова [12; 13]).

Мета статті полягає в окресленні загальних підходів до проблеми редагування перекладів у сучасному українському перекладознавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує безліч визначень поняття «редагування», кожне з яких не віддзеркалює сповна глибини його розуміння. Причини цього М.С. Тимошик убачає в багатоаспектності поняття й численних змінах змістового наповнення терміна, які виникали залежно від соціально-історичних змін цілей і завдань редакційно-видавничого процесу [9].

М.С. Тимошик подає визначення поняття редагування в ширшому й вужчому значеннях. У широкому розумінні «редагування є видом професійної діяльності, пов'язаною з підготовкою до випуску різних видів видавничої продукції, а також теле-, радіопередач та кінофільмів. Така діяльність здійснюється здебільшого у сферах засобів масової інформації, книговидавництва та кінематографії» [9, с. 113]. У вузькому розумінні «поняття редагування є складовою редакційно-видавничого процесу, яке передбачає послідовне виконання редактором цілої низки організаційних, творчих та технічних функцій, спрямованих на удосконалення змісту і форми призначеного для друку (передачі в ефір) твору, приведення його у відповідність із загальноприйнятими вимогами і правилами» [9, с. 113].

О.В. Ребрій пропонує розуміти редагування як процес, який складається із двох повністю рівноправних процедур: аналізу (контролю) та виправлення (реконструкції) авторського оригіналу. Аналіз (контроль) – це процедура пошуку, фіксації й локалізації помилок у повідомленні, а виправлення (реконструкція) – це процедури видалення в повідомленні помилок, виявлених у процесі контролю [8, с. 7–8].

Сучасні вітчизняні дослідники теорії і практики видавничої справи пропонують такі види редагування: загальне, літературне, наукове, спеціальне, титульне, а також лінгвістичне, логічне, композиційне, психолінгвістичне, комп'ютерне, видавниче, поліграфічне. Такі самі види редагування застосовні й до перекладних текстів, однак з урахуванням специфічних особливостей перекладу.

М.С. Тимошик пропонує розглядати два блоки видів редагування: загальне (універсальне) і спеціальне. Загальне редагування передбачає цілісну систему роботи редактора над оригіналом, що забезпечує його довершеність за змістом, формою і зручністю для користування читачем (споживачем). Обов'язковою на цьому етапі є перевірка фактичної достовірності матеріалу (за допомогою довідкової літератури, словників,

енциклопедій), а також вирішення проблем тематики, композиції, авторської позиції, розстановки акцентів. Спеціальне редагування М.С. Тимошик ділить на такі підвиди: літературне; наукове; художньо-технічне. Літературне редагування – аналіз, оцінювання й виправлення: удосконалення мови і стилю оригіналу, уникнення граматичних, синтаксичних і стилістичних помилок. Основне завдання наукового редагування – аналіз, оцінювання твору й виправлення неточностей із наукового боку. Художньо-технічне редагування є складовою суто видавничої справи: детальне втілення в матеріалі художнього і графічного задуму видання (шрифти, ілюстрації, оформлення обкладинки тощо) [9, с. 120–123].

В.В. Губарець зауважує, що процес редагування перекладів реалізується за двома напрямками: авторське редагування (удосконалення текстового матеріалу самим перекладачем) і редакторська робота з текстом іншої людини [1, с. 41].

Так, робота перекладача невіддільна від процесів перевірки й аналізу створеного ним тексту, порівняння його з оригіналом, неодноразового внесення коректив, особливо на етапі доведення, шліфовки перекладу. Це редагування авторське, доредакційне, проводиться до передавання перекладу у видавництво для публікації. Тому дії перекладача не зумовлені редакційним завданням чи іншими вимогами, окрім точності й адекватності, а також не обтяжені додатково організаційними та технічними факторами. Проте якість результату авторського редагування залежить від об'єктивності оцінювання перекладу, для чого доцільним є залучення сторонніх рецензентів.

Окрім загальних підходів до редагування перекладів, існують специфічні: для наукових, офіційних, художніх, художньо-публіцистичних, газетно-журнальних і електронних видань [10, с. 354–355]. Тож для перевірки перекладів науково-технічної та спеціальної літератури необхідна консультація відповідних фахівців.

У процесі редагування перекладів вирішується триєдине завдання: не віддалити від оригіналу стиль і манеру викладу іноземного автора та його епохи; подбати про належне сприйняття тексту читачем-співвітчизником; не знівелювати особливості творчої манери самого перекладача [11, с. 345] (у разі, якщо редагується не власний переклад).

Розглядаючи редагування як процес усунення помилок, О.В. Ребрій зосереджує увагу на нормативній базі редагування й розмежуванні норми та помилок. Науковець визначає об'єкт, предмет, мету, завдання, методи й методику редагування та розробляє детальну класифікацію помилок.

Разом із цим дослідник наголошує на принциповій неможливості отримати абсолютно безпомилковий текст і неможливості створити модель редагування, яка усувала б із тексту абсолютно всі помилки. Цей основний парадокс теорії редагування означає, що «в повідомленнях, опрацьованих на основі будь-якої системи редагування, завжди буде якась кількість помилок чи невиправлених ланцюжків знаків, правильність чи неправильність яких у рамках цієї нормативної бази довести неможливо» [8, с. 8].

Норму дослідник розуміє як узагальнений варіант із незліченної кількості можливих: «Будь-яке повідомлення можна передати нескінченною кількістю способів. Проте кожне суспільство накладає на повідомлення певні конвенції, обмежуючи кількість таких варіантів. Ця мінімальна кількість є оптимальною. Такі оптимальні варіанти повідомлень вважають нормативними. Норма – це параметр, список, шаблон, структура (мо-

дель) чи положення, які в оптимальних повідомленнях служать для вираження компонентів їх структури» [8, с. 8].

Сукупність вимог, що висуваються до якості перекладу, О.В. Ребрій називає нормою перекладу. Отже, якість перекладу визначається ступенем його відповідності перекладацькій нормі та характером мимовільних чи свідомих відхилень від цієї норми [8, с. 24].

Натомість Д.В. Міронова, досліджуючи проблему редагування перекладів, вирішує завдання скоріше теорії і практики перекладу. Так, дослідниця, звертаючись до проблеми редагування художніх перекладів, аналізує поняття еквівалентності, міжмовної відповідності й трансформації; створює класифікації відповідностей і трансформацій; виконує функціональний і структурний аналіз перекладеного тексту; визначає основні вимоги до роботи редактора над перекладом [12]; виконує функціональний і структурний аналіз художнього перекладу [13].

Спробу поєднати теоретичні засади створення перекладу та його редагування зробив М.С. Зарицький [7]. У його роботі розглядаються основні положення перекладознавства й технології перекладацького процесу. Дослідник поєднує принципи теорії і практики перекладу текстів різних стилів і з різних мов із принципами порівняльної стилістики. Уміння перекладати М.С. Зарицький тісно пов'язує з особливостями редагування перекладу.

Загалом українські перекладознавці та дослідники теорії і практики редагування перекладів сходяться у визначенні загальної методики. Послідовність дій при редагуванні перекладу (як і будь-якого готового тексту) визначається від загального до часткового: від аналізу змісту й структури до виправлення стилю, граматики, орфографічно-пунктуаційної правки.

Висновки. Аналіз досліджень сучасних українських перекладознавців дає змогу зробити висновки щодо підходів до проблеми редагування перекладів. Часто дослідники теорії й практики перекладу вирішують проблему редагування, відходячи в бік функціонального чи лінгво-структурного аналізу тексту, класифікації помилок, трансформацій, відповідностей. У роботах із редакційно-видавничої справи питання редагування перекладів висвітлюється як несамостійна складова загальної редакційної роботи та з позицій потреб видавництва. Однак існують спеціалізовані праці, як редакторські, так і перекладознавчі, спрямовані саме на вирішення теоретичних і практичних питань редагування перекладів. Спільною рисою досліджених видань із редагування перекладів є пропонування перекладознавцями й редакторами порядку роботи з текстом від змісту і структури до мовно-стилістичної правки.

Подальші пошуки можуть бути спрямовані на практичні дослідження особливостей редагування перекладів для окремих пар мов.

Література:

1. Губарець В. Редактор і переклад. Основи видавничої роботи з відтвореними текстами : [навчальний посібник] / В. Губарець. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 176 с.
2. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : [навчальний посібник] / В.В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
3. Івасюк О. Творець сучасного українського перекладознавства (світлій пам'яті професора В.В. Коптілова присвячено) / О. Івасюк, О. Огуй // Всесвіт. – 17.08.2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vsesvit-journal.com/mobile/index.php?option=com_content&task=view&id=766&Itemid=41#up.

4. Бик І.С. Теорія та практика перекладу / І.С. Бик. – Львів, 2008. – 267 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lnu.edu.ua/faculty/intrel/tpp/index.htm>.
5. Батіна І.А. Теорія та практика перекладу : [навчальний посібник] / І.А. Батіна. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2011. – 84 с.
6. Іваніна Т.В. Теорія та практика перекладу : [навчальний посібник для студентів четвертого курсу всіх форм навчання спеціальності «Мова та література»] / Т.В. Іваніна. – Запоріжжя, 2010. – 32 с.
7. Зарицький М.С. Переклад: створення та редагування / М.С. Зарицький. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – 120 с.
8. Основи теорії редагування перекладів : [конспект лекцій] / укладач : О.В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 88 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6049/2/redaguvannia.pdf>.
9. Тимошик М.С. Видавничі справа та редагування : [навчальний посібник] / М.С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука – Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 224 с.
10. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : [практичний посібник] / М. Тимошик. – 2-ге вид., стереотипне. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 560 с.
11. Тимошик М.С. Як редагувати книжкові та газетно-журнальні видання : [практичний посібник] / М.С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2012. – 376 с.
12. Міронова Д.В. Принципи редагування художнього перекладу / Д.В. Міронова // Редагування. – 2008. – № 3–4 (21–22). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Titd_2008_3-4_28.pdf.
13. Міронова Д.В. Редагування художнього перекладу: функціональний і структурний аналіз (комунікативний аспект) / Д.В. Міронова // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 254–259. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://jourm.lnu.edu.ua/vypusk7/n9-2/tele-and_radio_journalism-9-2-41.pdf.

Воевутко Н. Ю. К вопросу редактирования переводов в современном украинском переводоведении

Аннотація. В статті проаналізовані дослідження сучасних українських перекладачів, присвячені редагуванню перекладів. Очерчені підходи к изучению и решению проблемы редактирования переводных текстов в отечественной лингвистике.

Ключевые слова: перевод, редактирование, редактирование перевода, виды редактирования, норма, переводческая норма.

Voyevutko N. Insight into translation editing in contemporary Ukrainian translation studies

Summary. The article analyzes the researches of contemporary Ukrainian translation scholars dedicated to translation editing. It outlines the approaches to studying and solving the problem of editing translated texts in Ukrainian linguistics.

Key words: translation, editing, translation editing, editing modes, norm, translation norm.